

Het verstaan van je vak

peer review over vakkennis op de ALO's

In 2007 is er nogal wat consternatie over het kennisniveau op het hbo. Tweederde van alle eerstejaars pabostudenten zakt voor de, door het CITO ontwikkelde, taaltoets (Vereniging Hogescholen, 2007). Het niveau van de toets ligt iets hoger dan het eindniveau van de basisschool. Eerder werd al bekend dat de helft van alle nieuwe pabostudenten was gezakt voor de rekentoets die zij maakten. Daar moet wat aan gebeuren. Staatssecretaris Van Bijsterveldt-Vliegenthart (Ministerie OCW, 2008) onderneemt actie, onder de noemer 'Krachtig Meesterschap'. De insteek is, door middel van een meerjarenplan, de kwaliteit én het aanzien van alle lerarenopleidingen naar een hoger niveau te tillen. In dit artikel beschrijven de ALO-opleidingen het project 'Peer-review'.

TEKST ELLEN WARMER, GERBEN BAKKER EN MARK JAN MULDER

In het rapport *'Vreemde ogen dwingen'* (HBO-raad, 2012) worden diverse aanbevelingen gedaan om de kwaliteit en borging van de examenkwaliteit binnen het hoger onderwijs te verbeteren. Naar aanleiding hiervan zijn verschillende initiatieven opgezet. Eén hiervan is het project '10voordeleraar' welke valt onder de paraplu van de Vereniging Hogescholen (voorheen de HBO-raad). Dit overkoepelende project heeft zich als doel gesteld: 'leraren te laten uitblinken in hun vak' (10voordeleraar/programma, z.j.).

Noodzaak: als leraar je vak verstaan en vakkennis beheersen

Eén van de speerpunten van '10voordeleraar' is de kennisbasis van docenten. In 2008 is in overleg met de lerarenopleidingen en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) besloten tot het ontwikkelen van kennisbases voor alle opleidingen en landelijke kennistoetsen voor opleidingen met grotere studentenaantallen. In 2012 is de kennisbasis voor leraren Lichamelijke Opvoeding vastgesteld (Asperen, van et al., 2012). Deze kennisbasis vormt een gedeeld fundament voor het opleiden van leraren Lichamelijke Opvoeding. De kennisbasis heeft een functie in het kader van kwaliteitsborging en onderhoud van de opleidingen. Kleinere lerarenopleidingen zoals de ALO's, die niet de kritische massa hebben om een betrouwbare en valide landelijke kennistoets af te nemen, dienen ook zorg te dragen voor een gezamenlijke borging van de kennisbasis. Vanuit het project

'10voordeleraar' is ingezet op het ontwikkelen van instelling overstijgende collegiale feedback; het project 'peer-review'.

Doelen van peer-review

- Check de implementatie en borging van de kennisbasis in de lesprogramma's en de toetsing en formuleer aanbevelingen
- Formuleer herijkingswensen voor de landelijke kennisbasis
- Ontwikkel een werkwijze voor een duurzame implementatie en borging van de kennisbasis

Wat hebben de projectleden feitelijk gedaan?

In het najaar van 2014 zijn de projectleden gestart met een nulmeting. Zij hebben de verschillende programma's van de ALO's op hoofdlijnen in kaart gebracht, aan elkaar gepresenteerd en met elkaar vergeleken. Dit geeft een overzicht in overeenkomsten en verschillen tussen ALO's in opbouw van het programma en de omgang met kennis). (De Tabel 1: ALO's op hoofdlijnen is te vinden op de website waar het complete artikel inclusief de tabel te lezen is.)

Daarna is gezamenlijk een kijkkader opgesteld. Met behulp van dit kijkkader is per leerlijn in kaart gebracht hoe de beschreven inhouden in het programma terugkomen. De Kennisbasis LO (Asperen et al., 2012) is geordend naar leerlijnen waarvan de inhouden herkenbaar zijn in de opleidingsprogramma's van de zes ALO's.

Contact

m.j.mulder@pl.hanze.nl

Kernwoorden

Peer review, vakkennis, accreditatie

Onderdelen Kennisbasis	Niet in curriculum	Wel in curriculum niet in toetsing	Komt eenmalig voor in de toetsing	Komt twee keer voor in toetsing	Naam vak	Leerjaar	Reproductie	Productie	Opmerkingen
------------------------	--------------------	------------------------------------	-----------------------------------	---------------------------------	----------	----------	-------------	-----------	-------------

De leerlijnen zijn:

- 1 Medisch biologische wetenschappen
- 2 Sociale wetenschappen
- 3 Didactiek en methodiek
- 4 Praktijkgericht onderzoek
- 5 Communicatie, reflectie en persoonlijke ontwikkeling
- 6 Organisatie en beleid

Er is voor gekozen om steeds twee ALO's per leerlijn uit de kennisbasis aan elkaar te koppelen. De duo's vulden samen het kijkkader in voor de betreffende leerlijn van de kennisbasis. Dit vond bij voorkeur plaats op één van beide ALO's. Opleidingsdocenten die lesgeven in de betreffende leerlijn werden zoveel mogelijk betrokken. De vragen die ten grondslag liggen aan het kijkkader brachten een professioneel gesprek op gang. Het ging o.a. om hoe vaak het onderdeel in het programma en de toetsing terugkomt; onder welke (vak)naam, op welk niveau (tabel 2).

Daarna volgde een landelijk overleg met de 6 projectleden waarin de focus lag op verschillen, overeenkomsten en suggesties voor aanpassing van de kennisbasis. Dit overleg vond telkens op één van de ALO's plaats. Bij een volgend domein wisselden de duo's van samenstelling. Hierdoor hebben alle ALO's, steeds met een frisse blik, een kijkje in elkaars keuken kunnen nemen.

Er is gestart met de leerlijn 'Didactiek en methodiek'. Extra aandacht is besteed aan de leerlijn 'Praktijkgericht onderzoek' en de toetsing van het eindniveau hierop. Hiervoor is Petra Biemans, lector HRM en lid van de Raad van Advies van het project 'peer-review' gevraagd om de opdrachtschrijving en wijze van beoordelen onder de loep te nemen. Als laatste is de leerlijn 'Medisch biologische wetenschappen' besproken.

Bevindingen 'Werkwijze ontwikkelen'

De betrokken opleidingsdocenten zijn positief over de doelen en de gevolgde werkwijze. In het algemeen is de indruk dat de review bijdraagt aan kwaliteitsverbetering van de opleiding en daarmee aan de kwaliteitsverbetering van de aankomende leraren. De aanpak wordt gezien als een gelijkwaardig gesprek, een andere in plaats van bij een visitatie. Tussen de projectgroepen was sprake van grote nieuwsgierigheid naar de inhoud, aard en opzet van de verschillende programma's. Er is gekeken naar het eindniveau, onderling zijn toetsen en beoordelingsformats met elkaar uitgewisseld. Dit gebeurde in grote openheid. Dit peerreview proces heeft volgens alle projectgroepen een toegevoegde waarde en heeft de banden tussen de opleidingen op docentniveau weer aangehaald. Het slagen van het proces van peerreview is afhankelijk van een groep collega's die betrokken zijn, voldoende overzicht hebben over hun opleiding en voldoende in tijd gefaciliteerd worden. Voor de toekomst is het wenselijk ook extern inhoudsdeskundigen structureel te betrekken bij de review. Dat is nu incidenteel gebeurd.

Bevindingen 'Implementatie en borging'

De nulmeting, uitgevoerd in 2014, wees uit dat de kennisbasis op alle ALO's op hoofdlijnen geïmplementeerd is en in de toetsing terug te vinden is. Dat is niet verwonderlijk aangezien de kennisbasis in 2012 opgesteld is vanuit de curricula van de zes ALO's. Verder zijn vier van de ALO's rond 2014 geaccrediteerd. Zeker bij accreditaties geldt deze kennisbasis als een belangrijk referentiedocument.

De review van de eerste leerlijn 'Didactiek en methodiek' leverde diverse inzichten op die

Als de zes ALO's in Nederland hun curriculum vormgeven vanuit een profiel waarin kennis en kunde geïntegreerd en gekoppeld zijn aan de actuele beroepscontext, kan dat een krachtige invloed hebben op de kwaliteit van de opleidingen tot docent Lichamelijke Opvoeding. In de organisatorische uitvoering en de inhoudelijke profilering blijft voor elke ALO voldoende ruimte over voor eigen kleur en accenten.

Auteurs

Gerben Bakker (Calo Zwolle), Mark Jan Mulder (ALO Groningen), Ellen Warmer (ALO Amsterdam). De auteurs zijn allen zowel docent als onderwijsontwikkelaar.

Co-auteurs

Marieke Nakken, Bart Raijmakers, Hester de Vries-Van Rijn

Kennisbasis LO

voorbeeld uit leerlijn medisch biologische wetenschappen

Thema's

- Motorische eigenschappen, mijlpalen en leertheorieën Kennisbasis
- Verschillende opvattingen over motorisch leren
- Motorische mijlpalen (motometrie/kwantiteit en motoscopie/kwaliteit)
- De grond- motorische eigenschappen
- Motorische leertheorieën (bijvoorbeeld : vrijheidsgradienttheorie, engramtheorie, dynamische systeemtheorie)

Voorbeeld toepassingen

- Inschatting kunnen maken wat kinderen per leeftijd gemiddeld kunnen op motorisch vlak.
- Talenten kunnen herkennen en meehelpen deze te optimaliseren.
- Bewegingsachterstand kunnen signaleren.
- Afwijkingen in houding en beweging bij leerlingen signaleren en deze leerlingen doorverwijzen naar externe deskundigen.

Bibliografie

- HBO-raad luidt noodklok over taal- en rekenvaardigheid. (2007, 16 januari). Geraadpleegd van <http://www.vereniginghogescholen.nl/actueel/actualiteiten/hbo-raad-luidt-noodklok-over-taal-en-rekenvaardigheid>
- Ministerie van OCW (2008). Krachtig Meesterschap, kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011. Den Haag: Ministerie van OCW.
- Commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroepsonderwijs (2012). Vreemde ogen dwingen. Eindrapport Commissie externe validering examenkwaliteit hoger beroepsonderwijs. Den Haag: HBO-raad.
- [10voordeleraar/programma]. (z.j.). Geraadpleegd van <https://www.10voordeleraar.nl/programma/over-het-programma>
- Asperen, J. van, Aldershof, A., Driel, G. van, Haak, E. van den, Kruijsdijk, H. & Mulder, M.J. (2012). Kennisbasis docent Lichamelijke Opvoeding. Den Haag: HBO-raad.
- 10voordeleraar. (2015). Jaarverslag 2015. Geraadpleegd van https://www.10voordeleraar.nl/actueel/nieuws/jaarverslag-10voordeleraar-beschikbaar?news_id=97
- ALOCO. (2013). Landelijk Opleidingsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding Eerste graad. Geraadpleegd van https://www.kenniscentrumsport.nl/publicatie/?kb_id=13156&landelijk-opleidingsprofiel&kb_q=landelijk%20opleidingsprofiel
- Onderwijscoöperatie (2014). Voorstel bekwaamheidseisen. Geraadpleegd van <https://www.onderwijscooperatie.nl/wp-content/uploads/sites/2/2016/03/Voorstel-Herijking-Bekwaamheidseisen.pdf>

Contact:

m.j.mulder@pl.hanze.nl
nle.t.m.warmer@hva.nl

meer te maken hadden met de wijze waarop de kennisbasis opgesteld is, dan met de implementatie ervan. Zo bleken beschreven inhoud en kennis te beschrijven. Het ene aspect bleek heel specifiek en het andere heel globaal te zijn en er bleek overlap te zijn in de inhoud en de verschillende leerlijnen. De review van de leerlijn 'Praktijkgericht onderzoek' bevestigde deze bevindingen. Daarnaast was deze review interessant vanwege de verschillen in de visie op en de uitvoering van onderzoek. Daar waar de ene ALO op eindniveau werkt vanuit een empirisch-analytische benadering (kwantitatief onderzoek, bijvoorbeeld effectmeting interventies) werkt een andere ALO vanuit praktische problemen uit de beroepspraktijk met behulp van praktijkgericht onderzoek (een meer kwalitatief ontwerpgerichte benadering van onderzoek). De laatste review 'Medisch biologische wetenschappen' bevestigde de bevindingen omtrent de wijze waarop de Kennisbasis opgesteld is. Verder was deze review interessant vanwege de verschillen tussen de mate waarin de kennis van deze leerlijn als een theorievak gegeven en getoetst wordt, of is opgenomen in een meer integraal of thematisch onderdeel.

Bevindingen: 'herijking'

Zoals hiervoor beschreven bij 'implementatie' werd al snel duidelijk dat herijking van de Kennisbasis wenselijk is vanwege de volgende punten:

- de inhouden van de zes leerlijnen zijn verschillend geformuleerd
- de inhouden betreffen regelmatig vaardigheden en competenties in plaats van kennis
- meerdere inhouden of niveaus staan in één beschrijving, wat onderzoek naar implementatie lastig maakt
- er is overlap in inhouden binnen één leerlijn en tussen leerlijnen
- de inhouden zijn vaak te gedetailleerd beschreven en soms juist heel globaal
- het ontbreekt aan een taxonomie of andere aanbeveling richting toetsing.

Advies

Het advies is om geen aparte beschrijving meer te maken van de kennisbasis voor de leraren LO. De projectgroepen hebben o.a. ook het Landelijk Opleidingsprofiel Leraar Lichamelijke Opvoeding Eerste graad (ALOCO, 2013) bestudeerd en hebben geconstateerd dat de verschillende documenten die beschrijven wat een vakdocent moet kunnen en kennen in aard en opzet nogal verschillen. Vanuit de bevindingen is harmonisatie gewenst. De praktijk en de theorie van de leraar lichamelijke opvoeding zijn zo met elkaar verweven dat het geïsoleerd beschrijven van kennis aan

de ene kant en vaardigheden aan de andere kant, geen soelaas biedt voor een kwaliteitsimpuls. In de praktijk is er sprake van gebruik van kennis vanuit verschillende wetenschapsgebieden en is er sprake van een combinatie en integratie van kennisgebieden. De theoretische diepgang, de reikwijdte en het gebruik van kennis van vakdocenten, komen vooral terug in het handelen in de beroepspraktijk.

Het advies is om zowel de kennisbasis als het landelijk opleidingsprofiel te vernieuwen en samen te voegen tot een landelijk opleidingskwalificatieprofiel, waarbij de kennisbasis specifiek wordt gekoppeld aan de verantwoordelijkheden voor leraren. Zo ontstaat een profiel dat beter hanteerbaar is zowel voor curriculumontwikkeling, peerreview en accreditaties.

Hierbij kan aangesloten worden op de volgende ontwikkelingen:

- Het ministerie van OCW werkt momenteel aan de omzetting van het 'Voorstel herijking bekwaamheidseisen voor leraren' (Onderwijscoöperatie, 2014) in wetgeving. De verwachting is dat de nieuwe bekwaamheidseisen per 1 augustus 2017 in werking treden. Het voorstel bekwaamheidseisen maakt onderscheid in 'kennis en kunde'. De inhouden uit de kennisbasis zouden bij 'kennis' geplaatst kunnen worden en bij de vakinhoudelijke bekwaamheid. Daar waar het Landelijk opleidingsprofiel docent LO aanvullende bekwaamheden benoemt zouden deze bij 'kunde' beschreven kunnen worden.
- Vanuit de KVLO wordt het Beroepsprofiel Docent LO herschreven waarbij de genoemde bekwaamheidseisen ook als uitgangspunt genomen zijn. In dit beroepsprofiel wordt de actuele beroepscontext beschreven.
- Verder kunnen andere Kennisbases benut worden, zoals de generieke Kennisbasis van de 2e graads lerarenopleidingen. Het wiel hoeft niet altijd opnieuw uitgevonden te worden. Vergelijking is er beter zicht te krijgen op de kwaliteit van de verschillende opleidingen. De opleidingen worden dus bij de eerstvolgende accreditatie tegelijkertijd 'langs dezelfde lat gelegd'. De interpretatieverschillen van verschillende accreditatiecommissies, en verschillende 'brillen' waardoor naar opleidingen wordt gekeken worden hierdoor verminderd. Door zelf een helder en eenduidig landelijk beeld te schetsen van de kennis en vaardigheden die vakdocenten dienen te beschikken is het voor opleidingen duidelijker wat er verwacht wordt. Het is van belang dat de ALO's rekenschap afleggen over een totaalprofiel dat de opleidingen, de KVLO en het werkveld gezamenlijk hebben kunnen ontwerpen. In deze transparante beoordeling en sturing is een helder gezamenlijk profiel wenselijk.